

Foto uit 1881 van de Koudhoornse Sluis. Deze sluis was toen net vernieuwd. Opvallend is dat er totaal geen bomen langs het kanaal stonden.

Vreemde boom in de bijt

Waterschap Veluwe kijkt kritisch naar bomenbestand en de stijgende beheerkosten

Dezelfde sluis 130 jaar later. De sluis is inmiddels een rijksmonument en wordt inmiddels helemaal gerestaureerd. Opvallend bij alle sluizen langs het kanaal dat overal zeven lindes zijn aangeplant. Een verklaring hiervoor is niet bekend.

Een waterschap beheert water en een boombeheerder beheert bomen. Dat lijkt een waarheid als een koe. Toch beheren waterschappen vaak ook grote aantallen bomen. Een voorbeeld daarvan is Waterschap Veluwe. Al jarenlang maken zij zich zorgen over de stijgende beheerkosten van een monumentaal bomenbestand langs het 50 kilometer lange Apeldoorns Kanaal. Boomzorg praat met Rudy ten Tusscher en Arjan Verboom van het waterschap en Jan Hilbert van Copijn over de stappen die het waterschap heeft genomen.

Auteur: Hein van Iersel

Het Apeldoorns Kanaal is gegraven in de negentiende eeuw tussen 1826 en 1869. Nederland was bezig met de industriële revolutie en overal in Nederland werden kanalen gegraven om transport mogelijk te maken. Het ongeluk wilde dat halverwege dezelfde eeuw de trein zijn intrede deed in Nederland. Deze ontwikkeling en het feit dat een kanaal gegraven werd dat bij aanleg al bijna te smal was voor de steeds breder wordende binnenvaart, zorgde ervoor dat het Apeldoorns Kanaal nooit optimaal gebruikt is. Althans op het gebied van scheepvaart. Het kanaal werd wel volop gebruikt voor de waterhuishouding van het noorden van de Veluwe. Als logisch gevolg van deze ontwikkeling werd het beheer en het eigendom van het kanaal in 1997 overgedaan van Rijkswaterstaat naar Waterschap Veluwe. Met het kanaal kwam ook het beheer van de kanaaltaluds en een brede groenstrook in handen van het waterschap. Dit laatste overigens slechts van één zijde. De kant met de provinciale weg was in handen van een aantal andere beheerders, waaronder de gemeentes Apeldoorn, Brummen en Rheden.

Bruidsschat

Met het overgaan van het beheer van de ene

overheidsinstantie naar een andere is het min of meer gebruikelijk om een bruidsschat mee te nemen waaruit in ieder geval voor een aantal jaren een deel van het beheer kan worden bekostigd. Volgens Ten Tusscher is dat niet gedaan voor de oevers en taluds van het Apeldoorns Kanaal. Ten Tusscher weet niet waarom dat is nagelaten, maar suggereert dat dit komt omdat men het onderhoud wellicht onderschatte. Nu meer dan tien jaar later blijken de beheerkosten voor de kanaaloevers en de vele duizenden bomen behoorlijk uit de klauwen te lopen. Arjan Verboom: "Ik kom absoluut niet uit met het mijn budget. Vooral de Amerikaanse eik, die massaal is aangeplant zorgt voor veel problemen en kosten. Veel taksterfte en bomen die dreigen om te waaien."

Onder invloed van deze ontwikkelingen besloot het waterschap een externe deskundige aan te stellen, die antwoord moest geven op een aantal vragen. De vraagstelling betrof allereerst een inventarisatie en boomtechnische beoordeling van alle relevante bomen in het kader van de VTA-systematiek. Ten tweede moest een visie uitgewerkt worden, waarin de verschillende huidige en toekomstige functies van dit specifieke gebied meegenomen zijn. De derde vraag, waar het rap-

port antwoord op zou moeten geven, betrof het toekomstige beheer en de daarmee gemoeide jaarlijkse budgetten en investeringskosten.

Aanbesteding

De opdracht voor het samenstellen van het rapport ging na een onderhandse aanbesteding naar Copijn Boomspecialisten. Dit bedrijf heeft in 2009 het totale gebied geïnventariseerd en letterlijk in kaart gebracht. Eén van de onderdelen van de vraagstelling was het opnemen en inmeten van de bomen met behulp van een beheermodule met GPS-koppeling. De veldgegevens zijn vervolgens in samenwerking met Arcadis omgezet naar het GIS-systeem, waarmee het waterschap werkt. Voor het toekomstige beheer kunnen hierin kaarten aan diverse beheeraspecten gekoppeld worden, waardoor aan moderne eisen voldaan kan worden.

Bij een globale schatting was het waterschap ervan uitgegaan dat ongeveer tweeduizend bomen in het onderzoek en de VTA meegenomen zouden moeten worden. Een forse misschatting. Uiteindelijk bleken dat ongeveer vijfduizend bomen te zijn. Dit zijn alleen die bomen die uit het oogpunt van veiligheid voor problemen kunnen zorgen. Arjan Verboom: "De dominante

Arjan Verboom

boomsoort in het zuidelijke deel van het kanaal is de Amerikaanse eik (*Quercus rubra*). Deze boom heeft een brede horizontaal uitstaande kroon en is daarom snel een probleem voor zijn omgeving". Daar komt bij, dat het grootste deel van het beheertracé van het waterschap voorzien is van een fietspad dat iedere dag wordt gebruikt door hordes recreanten en scholieren. Deze bomen zijn niet of bijna niet opgekroond omdat er geen auto's onderdoor hoeven."

Jan Hilbert, senior projectleider bij Copijn: "Uiteindelijk hebben wij in het kader van de VTA-beoordeling alle bomen bekeken die uit het oogpunt van veiligheid een risico voor gebruikers van wegen, fiets- of wandelpaden vormen. De

Rudy ten Tusscher

overige bomen zijn niet individueel beoordeeld, maar wel in het beheerplan en de budgettering meegenomen."

Gefaseerd onderhoud

Jan Hilbert: "Wij hebben een plan van aanpak ontwikkeld waarbij we uit zijn gegaan van onderhoud op drie niveaus. Om achterstanden weg te werken wordt gefaseerd begonnen met een inhaalslag en gericht onderhoud. Dit wordt uitgevoerd door gerenommeerde boomverzorgingsbedrijven, die aantoonbare kennis in het snoeien en onderhouden van oude boombestanden hebben. De man aan de zaag moet bij de boom zo veel mogelijk in de ontwikkeling van de hele kroon

Jan Hilbert

sturen. Dit kost per boom vrij veel tijd en is dus kostbaar. Een dergelijke snoei wordt om de vijf jaar uitgevoerd.

In de vier jaar ertussen wordt afwisselend een normale en een snelle beheerronde uitgevoerd. Deze zijn gericht op het verwijderen van dood hout, het afzetten van windsingels en eventuele maatregelen, die uit de jaarlijkse VTA-inspectie naar voren zijn gekomen. Bij normaal onderhoud worden tevens aan de wegzijde in overleg met een ervaren boomverzorger lichtere ingrepen in de kroonontwikkeling gedaan. Voor deze werkzaamheden kan het waterschap lager gekwalificeerde aannemers inzetten of de eigen groendienst inzetten. Jan Hilbert: "Door deze werkwijze kunnen wij waarborgen dat de bomen jaarlijks onder handen genomen worden. Tegelijkertijd worden de kosten door de fasering binnen het totale projectgebied gespreid en worden pieken voorkomen. Door gericht in de kroonontwikkeling te kunnen sturen, zal de onderhoudsintensiteit op langere termijn afnemen."

In het plan van aanpak is ook ruimte voor kap en herplant. Het waterschap wil dit projectmatig aanpakken. Met het oog op kosten en het landschapsbeeld wordt dat niet per boom aangepakt, maar in deeltracés van 50 tot maximaal 200 meter. Jan Hilbert: "Om efficiënt te kunnen werken moet je in samenhangende eenheden denken. Deze moeten groot genoeg zijn voor de inzet van geschikt materieel. Vervolgens moet er voldoende licht en ruimte ontstaan dat de nieuwe bomen zich goed ontwikkelen. Anderzijds wil-

Veel achterstallig snoeiwerk en dood hout in bomen langs het kanaal.

len wij het samenhangende lint in het landschap niet op te lange tracés verbreken. Bij de beslissingen in de toekomst zullen ook de ecologen van het waterschap betrokken worden, omdat met het oog op het landschapsbeeld en ecologische verbindingzones een samenhang tussen de resterende bomen, houtwallen en bospercelen moet blijven bestaan.”

Het totale kanaal is binnen het beheerplan opgedeeld in 60 beheereenheden. Voor elke eenheid is een aparte beheeraanpak geschreven, waarin onder andere een beknopte ontwikkelingsvisie, de werkwijze en het hierbij in te zetten materieel zijn beschreven. Arjan Verboom. “Kunst daarbij is dat we steeds moeten streven naar een evenwicht tussen kaalslag en efficiency aan de ene kant en maatwerk aan de andere kant.”

Het waterschap heeft een eigen groendienst waarvoor Arjan Verboom en diens collega Wim Visscher verantwoordelijk zijn. Verboom neigt er naar om veel zaken uit te besteden aan externe partijen. Deze zijn beter geëquipeerd dan het waterschap en kunnen dus sneller en goedkoper werken.

Dat wil niet zeggen dat Verboom en zijn mannen helemaal geen praktisch werk verrichten. Verboom heeft zo juist een grote eik volledig uitgekleeft. Deze boom leverde naar zijn mening onveilige situaties op en is direct aangepakt en volledig kaal gezaagd. De boom blijft voorlopig wel staan als broedboom voor vleermuizen. Copijn zal het waterschap in de komende tijd bij boomtechnische vraagstukken blijven ondersteu-

nen. Jan Hilbert: “Wij kunnen in de opstartfase onze kennis en ervaring vooral bij de VTA-controle en bij het aansturen van uitvoerende werkzaamheden in de oudere bomenbestanden inzetten. Op den duur willen wij echter, dat binnen het waterschap mensen hun boomtechnische kennis verder ontwikkelen en hierin ook certificaten behalen. Zij kennen het gebied als geen ander en kunnen de VTA dan met eigen personeel uitvoeren.

Samenvatting

Waterschap Veluwe beheert het 50 kilometer lange Apeldoorns Kanaal. Langs dit kanaal staan vele duizenden bomen waarvoor het waterschap de zorgplicht heeft. Omdat de beheerkosten de laatste jaren behoorlijk uit de klauwen lopen heeft het waterschap door Copijn Boomspecialisten een beheerplan laten opstellen om dit onderhoud gefaseerd uit te laten voeren. Copijn heeft het kanaal hiervoor ingedeeld in 60 beheereenheden. Het onderhoud kent een zich herhalende cyclus. Om de vijf jaar wordt vooral bij de oudere bomen een gerichte snoei uitgevoerd (specialistisch onderhoud). In de jaren ertussen wordt afgewisseld tussen ‘normaal onderhoud’ en een snelle onderhoudsronde (alleen dood hout en probleembomen uit de VTA-controle).

De kanaaltaluds zijn rijk aan natuur (foto's Simen Brunia en Bram van der Weerden)

De volgende mensen hebben namens Waterschap Veluwe meegewerkt aan het opstellen van het beheerplan voor het Apeldoorns Kanaal:

- Rudy ten Tusscher, projectleider
- Mark Wesselink, planmatig onderhoud
- Arjan Verboom, Rayonleider Zuid
- Wim Visscher, Rayonleider Noord
- Gerbrand van Raaij, Beheerder Zuid
- Peter van Beers, Ecoloog

Via Copijn waren de volgende mensen betrokken:

- Jan Hilbert- Senior Projectleider
- Arno van der Sluis- Boomtechnische adviseur
- Simen Brunia- Boomtechnisch Onderzoeker
- Bram van der Weerden- Boomtechnisch Onderzoeker
- Willem Koot- Uitvoerder

Het zuidelijke kanaaltracé wordt gekenmerkt door een duidelijk laanstructuur met voornamelijk Amerikaanse eik, terwijl het noordelijke tracé (hier op de foto) gekenmerkt wordt door een meer open landschap.